

۶- یکی از عوامل موثر در کاهش کارایی و توان پاسخگویی بانکها به انتظارات سپرده‌گذاران و مشتریان خود، محدودیت‌های ناشی از توزیع بخشی اعتبارات و سیاست‌های تکلیفی نرخ سود است.

در نتیجه اینگونه سیاستگذاری‌ها، سیستم بانکی کشور منابع جذب‌شده خود را می‌بایست براساس سیاست‌های اعتباری ابلاغ‌شده از سوی شورای پول و اعتبار، با نرخ‌های سود معلوم و یکسان، به بخش‌های اقتصادی مختلف اختصاص دهد.

بر این اساس، شورای پول و اعتبار در سال ۸۵ با توجه به مفاد ماده ۲۰ قانون عملیات بانکی بدون ربا و بندهای "الف" و "ب" ماده ۱۰ قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران، حداقل نرخ سود موردانتظار تسهیلات بانک‌های دولتی برای کلیه بخش‌های اقتصادی را به طور یکسان در سطح ۱۴ درصد و حداقل نرخ سود موردانتظار تسهیلات بانک‌ها و موسسات اعتباری غیردولتی برای کلیه بخش‌های اقتصادی را در سطح سه درصد بالاتر از نرخ‌های سود تسهیلات در بانک‌های دولتی تصویب نموده است.

اگرچه با کاهش نرخ سود تسهیلات، بالطبع از میزان نرخ سود سپرده‌گذاری نیز به همان نسبت کاسته می‌شود، اما از آنجا که این امر انگیزه مردم برای سرمایه‌گذاری در بانک‌های خصوصی در قالب سپرده‌گذاری را کاهش می‌دهد، در نتیجه، میزان منابع مالی این بانک‌ها کاهش یافته و پرداخت تسهیلات به متقاضیان با مشکل مواجه می‌شود. از سویی، چنانچه پرداخت تسهیلات برای بانک‌های خصوصی با نرخ سود کافی همراه نباشد، از میزان سود سالانه آنها کاسته می‌شود و چون سهام بانک‌های خصوصی در بازار بورس اوراق بهادار قابل معامله است، لذا باعث کاهش سود و قیمت هر سهم در بازار بورس اوراق بهادار می‌شود.

بنابراین، کنترل نرخ سود بانک‌های خصوصی، نه تنها بازار پول را تحت تاثیر قرار می‌دهد، بلکه بازار سرمایه نیز از آن متاثر خواهد شد.

زیرنویس‌ها

(۱) قوانین فطری، به قوانینی اطلاق می‌شود که از منبعی فوق اراده بشری نشأت گرفته‌اند و به طور طبیعی با فطرت و عقل بشر سازگارند. قوانین اسلامی چون ریشه در وحی دارند و خداوند خیرخواه انسان است، جنبه فطری دارند.

(۲) در سال‌های اخیر، بعضی از بانک‌ها با پرداخت درصدهایی سود اضافی نسبت به سود موردانتظار در سپرده‌ها، کوشیده‌اند تا تفاوت بین سود موردانتظار و سود قطعی را مشخص و عملی سازند، لیکن در مورد تسهیلات، سود دریافتی از تسهیلات‌گیرندگان کماکان مطابق سود موردانتظار است.

نتایج کاهش اجباری نرخ سود تسهیلات بانک‌های خصوصی

عبدالله طالبی - مدیرعامل بانک پارسیان*

نرخ میانگین سود انواع تسهیلات اعطایی بانک‌های غیردولتی در سال ۱۳۸۱ حدود ۲۹ درصد بوده است. این نرخ به تدریج و بدون هیچ نوع دستور و الزامی از طرف مقامات ذیصلاح، صرفاً براساس ارزیابی صحیح مدیران بانک‌ها از شرایط بازار، امروز به حدود ۲۴ درصد کاهش یافته است. متقابلاً همواره سعی شده است تا با افزایش میزان کارایی و حجم عملیات، نرخ سود قطعی پرداختی به سپرده‌گذاران نیز افزایش یافته و یا حتی‌المقدور از تاثیر کاهش نرخ سود تسهیلات اعطایی به نرخ سود پرداختی به سپرده‌گذاران جلوگیری شود. عموم بانک‌های خصوصی تا به حال موفق شده‌اند ضمن کاهش نرخ سود تسهیلات، از طریق افزایش حجم عملیات، سود پرداختی به سپرده‌گذاران را نیز هر ساله افزایش دهند.

۱- آنچه در ظاهر امر در اذهان عمومی شکل گرفته، فاصله نرخ سود تسهیلات اعطایی و نرخ سود سپرده‌های سرمایه‌گذاری است که برحسب نمونه در مورد بانک پارسیان حدود هشت درصد (تفاوت ۲۴ درصد و ۱۶ درصد) است، لیکن این استنباط ظاهری بوده و از محل هشت درصد حاشیه سود ظاهری به شرح فوق، اقلامی مانند هزینه سود پرداختی غیرقابل بازیافت بابت سپرده قانونی و نقدینگی احتیاطی و هزینه ذخیره عمومی تسهیلات می‌بایست کسر شود که در آن صورت، حاشیه سود واقعی به حدود ۱/۳۳ درصد کاهش می‌یابد که این حاشیه سود می‌بایست صرف تامین و پرداخت هزینه‌های اداره بانک، مالیات عملکرد، حفظ و تقویت بنیه مالی بانک در قبال کاهش ارزش پول و بالاخره پرداخت سود

* این مقاله در تاریخ ۸۵/۲/۱۳ و قبل از مصوبه شورای پول و اعتبار درباره قطعی شدن نرخ سود ۱۷ درصدی بانک‌های خصوصی، در روزنامه شرق چاپ شده بود.

عموم بانک‌های خصوصی تا به حال موفق شده‌اند که ضمن کاهش نرخ سود تسهیلات، از طریق افزایش حجم عملیات، سود پرداختی به سپرده‌گذاران را نیز هر ساله افزایش دهند.

- هزینه ۱۰۰ واحد سپرده سرمایه‌گذاری دریافتی به نرخ میانگین موزون ۱۶ درصد در سال (۱۶)
- درآمد حاصل از تودیع ۱۷ درصد سپرده قانونی به نرخ یک درصد در سال (۱۷٪)
- درآمد حاصل از نگهداری ۵ درصد از سپرده‌ها به صورت نقدینگی احتیاطی در خزانه و داخل شعب -
- درآمد حاصل از اعطای ۷۸ واحد از سپرده‌ها در قالب تسهیلات با نرخ ۲۴ درصد در سال ۱۸/۷۲٪
- هزینه ۲ درصد ذخیره عمومی تسهیلات اعطایی (۱/۵۶)
- حاشیه سود قبل از هزینه‌های اداره بانک و مالیات ۱/۳۳٪

به لحاظ اصول صحیح بانکداری بدون ربا، اصول و قواعد اقتصادی، مغایرت با اصول برنامه چهارم و سند چشم‌انداز ۲۰ ساله داشته و مفاسد فراوان اقتصادی و رانت‌خواری به همراه دارد که مراتب در زمان‌های مختلف به کرات به مرکز تحقیقات شورای محترم نگهبان، کمیسیون اقتصادی مجلس شورای اسلامی و مقامات ذیصلاح دیگر منعکس شده است و طرح مجدد آن از محدوده این گزارش اجمالی خارج است، به ویژه آن که دور از عدل و انصاف و منطق اقتصادی است که وجوه سپرده‌های مردمی به بهانه کاهش هزینه تولید و یا تشویق سرمایه‌گذاری‌های جدید، صرف پوشش‌دادن عدم‌کارآمدی برخی صنایع و فعالیت‌های به‌ظاهر تولیدی شود.

پیشنهاد عموم بانک‌ها و موسسات اعتباری مجاز غیردولتی آن است که فرصت داده شود تا این مجموعه، همانگونه که در گذشته و بدون هیچ دستور و الزامی نرخ‌های خود را تقلیل داده است، به روش و روال خود و با درک صحیح از منویات دولت محترم، همین روال کاهش تدریجی و حساب‌شده نرخ‌ها را ادامه دهد و با حرکت‌های تند و بعضاً حساب‌نشده در نرخ سود تسهیلات، آثار و تبعات نامطلوبی برای نظام بانکی کشور به طور اعم و بانک‌های غیردولتی به طور اخص، فراهم نشود که در این صورت، حتی اقدامات تصحیحی بعدی هم قادر نخواهد بود اعتماد متزلزل شده سپرده‌گذاران را ترمیم کند.

در نهایت، با توجه به نقش و عملکرد بانک‌های غیردولتی در ارتقای کیفیت و گستره خدمات بانکی و افزایش سقف آگاهی و انتظارات عامه مردم که خود موجب تحرک بیشتر نیز در بانک‌های دولتی شده و از این رهگذر جامعه به طور کلی منتفع شده است، به نظر می‌رسد اجرای طرح الزامی و یکباره کاهش نرخ سود تسهیلات بانک‌های غیردولتی با عواقب و تاثیر مستقیم آن در جذب منابع مالی، این بانک‌ها را به ورطه مشکلاتی جدی فروخواهد برد که حل‌وفصل معضلات و پیامدهای ناشی از سلب اعتماد عمومی به نظام بانکداری کشور، خود چالشی غیرضروری را فراروی مسوولان محترم اقتصادی کشور قرار خواهد داد.

سهامداران شود. در تبیین مطلب از مثال ساده بالا استفاده شده است.

براساس محاسبه فوق که کاملاً منطبق با واقعیت است، از حاشیه سود ظاهری به میزان هشت درصد، آنچه در واقع امر باقی خواهد ماند، حدود ۱/۳۳ تا ۱/۵ درصد خواهد بود.

بنابراین، اولین بحثی که در خصوص کاهش نرخ سود تسهیلات مطرح می‌شود، تاثیر آن بر حاشیه سود بانک‌ها است که در مورد بانک‌های غیردولتی، این حاشیه سود ناشی از اصلی‌ترین عملیات بانکی (تجهیز منابع و اعطای تسهیلات)، فقط در سطح حداقلی است که بانک‌ها بتوانند با اعمال نهایت صرفه‌جویی و افزایش کارایی، هزینه‌های سنگین بانکداری الکترونیکی، پرسنلی و تشکیلاتی و بالاخره مالیات را پرداخته و در حد معقولی انتظارات صاحبان سهام را نیز برآورده سازند. در مورد بانک‌های دولتی به لحاظ ساختار منابع آنها که بیش از ۵۰ درصد آن سپرده‌های قرض‌الحسنه است، البته تصویر می‌تواند به گونه‌ای دیگر باشد، لیکن در مورد بانک‌های غیردولتی که بیش از ۹۵ درصد سپرده‌های تجهیز شده از نوع سپرده‌های سرمایه‌گذاری است، کمک حاصل از منابع خود بانک به ارتقای حاشیه سود مورد اشاره، بسیار ناچیز خواهد بود.

۲- دومین بحثی که در خصوص کاهش نرخ سود تسهیلات اعطایی می‌بایست مورد عنایت قرار گیرد، تاثیر آن بر انتظارات سپرده‌گذاران است. بدون کاهش سود پرداختی به سپرده‌گذاران، عملاً کاهش نرخ سود تسهیلات اعطایی با حفظ شرایط موجود در خصوص سپرده قانونی، غیرممکن خواهد بود.

اوراق مشارکت بانک مرکزی با ضریب ایمنی ۱۰۰ درصد، در شرایط فعلی اقتصادی به هیچوجه مورد اقبال عامه مردم قرار نگرفته است. در این شرایط، قطعاً نمی‌توان انتظار داشت که میانگین نرخ انواع سپرده‌های سرمایه‌گذاری به کمتر از ۱۶ درصد فعلی کاهش یافته و در عین حال، منابع مالی لازم برای تداوم حیات و ایفای نقش بانک‌های غیردولتی تامین شود.

۳- کاهش الزامی و یکباره سود تسهیلات اعطایی، قبل از فراهم‌شدن شرایط مناسب لازم، البته اشکالات فراوان دیگری

بدون کاهش نرخ سود پرداختی به سپرده‌گذاران، عملاً کاهش نرخ سود تسهیلات اعطایی با حفظ شرایط موجود در خصوص سپرده قانونی، غیرممکن خواهد بود.